

أعوذُ بالله من الشَّيْطانِ الرَّجِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَصَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّيِّبِينَ
وَلَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ

منظور و مقصود از خلقت انسان مقام عبودیت است، که انسان خودش را عبد مطلق پروردگار بداند و در صراط عبودیت مطلق حرکت کند و بالتَّیجِه آنچه را که در عالم وجود، از وجود و استقلال و حیات و علم و قدرت به نحو استقلال است، همه را تسلیم خدا کند و اعتراف و اقرار کند که از آن خداست؛ آنچه فقر و ضعف و جهل و نیستی است، از ناحیه خود اوست؛ انسان عبد مطلق پروردگار است، هم در مقام اصل وجود و هم در مقام عمل و تکلیف؛ و این، مقام انسان کامل و بزرگ‌ترین درجه‌ای است که خداوند علی‌أعلیٰ به انسان عنایت می‌کند.

افرادی که در دنیا زندگی می‌کنند و دارای مذهب و شریعتی هم هستند مثل افراد معمولی، باید حرکت کنند و به این مقام برسند؛ انبیاء آمده‌اند ما را به این مقام دعوت کنند، پیغمبر ما را به این مقام دعوت می‌کند، قرآن ما را به این مقام دعوت می‌کند؛ و اگر ما به قرآن و سنت رسول خدا و ائمه اطهار علیهم‌السلام درست عمل کنیم و چیزی از خود کم و زیاد نکنیم و در همان صراط عبودیت حرکت کنیم، به این مقام خواهیم رسید.

علّت عدم وصول به کمالات توحیدی عمل نکردن است

و علّت اینکه دیده می‌شود بعضی‌ها ممکن است عمرشان شصت سال، هفتاد سال، هشتاد سال بشود و به این مقام هم نرسند، برای این است که عمل نمی‌کنند. از قرآن و اخبار اطلاعاتی پیدا می‌کنند و این علومشان را صرفاً به دست آوردن امور دنیوی می‌کنند، حالا فرقی ندارد مال باشد، جاه باشد، قدرت باشد، یا حبّ ریاست و امثال اینها؛ آن علم قرآن و تفسیر و حدیث و حکمت و علوم شریعت را، اینها فدای به دست آوردن حطام دنیا کردند و حطام دنیا هم به این صورت برای انسان جلوه می‌کند. و این خیلی خیلی بهره کمی است که انسان از آن سرمایه‌های سرشار، این نتیجه بس کوچک را بخواهد بردارد.

در قرآن داریم:

«فَأَعْرَضَ عَنْ مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا * ذَلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِ»^۱.

«(ای پیغمبر!) اعراض کن از آن کسانی که از ذکر و یاد ما اعراض کردند و غیر از حیات و زندگی پست شهوی و احساساتی و عاطفی هیچ قدمی بالاتر بر نمی‌دارند و غیر از حیات پست به زندگی و حیاتی قائل نبوده و اراده نمی‌کنند. محل بلوغ اینها از نقطه نظر دانش به اینجا رسیده که فقط به وسیله علمشان بهره‌برداری از حیات دنیا بکنند.»

از اینها اعراض کن! اینها به درد تو نمی‌خورند؛ آن حیات عُلیاست، حیات عُلیا یعنی حیات بالا. حیات دنیا را که دنیا می‌گویند یعنی پست، حیات عُلیا یعنی حیات عالی، آن حیات علم است، حیات تقوی است، حیات عبودیت است، حیات صدق است، حیات ورع است، حیات ایثار و از خود گذشتگی است، حیات وجدان و عاطفه است، حیات عبودیت و مشی در صراط حضرت احدیت است، حیات در هم کوبیدن خواسته‌های نفس اماره است؛ آن حیات، حیات عُلیاست.

پس ما باید در این مَمشی حرکت کنیم تا اینکه به دین و شریعت برسیم و با

^۱ سوره النجم (۵۳) آیه ۲۹ و صدر آیه ۳۰.

حقیقت دین آشنا شویم، و منظور و مقصود از آمدن پیغمبران و کتب آسمانی در ما پیاده شود، و خواست خدا برای ایجاد ما تکویناً و تشریحاً به وقوع بپیوندد و ما در صراط رشد و تعالی حرکت کنیم، نه در صراط ضلّ و ضلال و غی و جهالت و خواسته‌های نفس اماره. و اگر به غیر از آنچه در کتاب خدا و سنت پیغمبر و ائمه علیهم‌السلام است عمل کنیم، هیچ نیست، آنچه هست در اینهاست. و اگر کسی به اندازه سر سوزنی از این مَمشی تخطی کند، اشتباه کرده است.

عالی‌ترین مربی و معلم بشریت حضرت رسول و امیرالمؤمنین و اولاد او علیهم‌السلام

هستند

ما معتقدیم که عالی‌ترین مربی و معلم بشریت حضرت رسول و امیرالمؤمنین و اولاد او علیهم‌السلام هستند، و معتقدیم اگر از این مطالبی که به ما رسیده، از قرآن و فرمایشات آنها که به عنوان سنت و منهج برای خودمان اتخاذ کردیم، چیزی بهتر بود، دنبال او می‌رفتیم، ولی بهتر نیست و تحقیقاً راهی که اینها رفتند عالی‌ترین، پرنورترین، بی‌خطرترین و راه مستقیم به سوی مقصد است و راه مستقیم هم یکی است. بین دو نقطه بیش از یک خط مستقیم نمی‌توان کشید.

«اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ* صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ»^۱ و^۲ یا اینکه «وَ إِذَا لَأْتِنَاهُمْ مِنْ أَدْنَىٰ أَجْرًا عَظِيمًا* وَ لَهْدِنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا»^۳ و^۴ باید حرکت کنیم تا برسیم.

رسول خدا فرمود: «کسی که دو روزش یکسان باشد مغبون است»

اول چیزی که بعد از تنبّه و یقظه و بیداری، در این راه لازم است، این است که ما

^۱ سوره الفاتحة (۱) آیه ۶ و صدر آیه ۷.

^۲ امام شناسی، ج ۱، ص ۸۱: «خداوندا! ما را به راه راست راهنمایی نما، راه آن کسانی که به آنها نعمت دادی.»

^۳ سوره النساء (۴) آیه ۶۷ و ۶۸.

^۴ معاد شناسی، ج ۸، ص ۱۹.

«کسانی که تسلیم محض خدا و رسول خدا باشند و در برابر فرامین خدا چون و چرا نداشته باشند و نسبت به مواعظ و اندرزهای حقّ مطیع محض باشند، این امر برای آنان پسندیده و اختیار شده است و موجب قدم راسخ و گام راستین می‌باشند؛ و در نتیجه از جانب خدا به آنان اجر عظیمی خواهد رسید، و در صراط مستقیم خداوند هدایتشان خواهد فرمود.»

به خود بیاییم و ببینیم که هستیم؟! چه هستیم؟! بله، ما يك انسانیم! صبح از خواب بلند می شویم، تا شب زحمت کشیده و فعالیت می کنیم، دو مرتبه می خوریم، فردا تکرار و پس فردا تکرار، روزها می گذرد و هرکس از افراد بنی آدم خود را به کاری مشغول می کند و متوجه نیست که این کارها را برای چه می کند؟ برای چه آمده؟ چه هدفی دارد و مقصودش چیست؟ و چرا امروزش گذشت؟ این امروز يك سرمایه عمری بود که خدا به او عنایت کرد، چرا گذشت؟ و در مقابل این گذشت روز چه به دست آورد؟ اگر چیزی به دست آورده باشد، خوشا به سعادتش! چون يك روز عمرش گذشت و در مقابلش يك چیزی کسب کرد؛ و اگر چیزی به دست نیاورد مغبون است. رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ آله وَ سَلَّمَ فرمود: "مَنْ اسْتَوَى يَوْمَهُ فَهُوَ مَغْبُونٌ".^۱ «کسی که دو روزش با همدیگر مساوی باشد مغبون است.» چون يك روز عمر گذشت و برای این يك روز عمر چه دستگاههایی کار کرد، تا اینکه انسان يك روز عمر کند، غیر از خدا کسی نمی داند.

*** ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند *** تا توانی به کف آری و به غفلت نخوری

*** همه از بهر تو سرگشته و فرمانبردار *** شرط انصاف نباشد که تو فرمان نبری^۲

*** یک روز از حیاتی که ما داریم، به حرکت شمس و قمر و کهکشانها بستگی دارد. ذرات تمام درخت های عالم، تمام حیوانات عالم، تمام موجودات عالم، به همدیگر مرتبط و یک وجود واحد را تشکیل می دهند و تمام اینها در این حیات امروز انسان مؤثرند؛ به طوری که اگر در سلسله علل و معلولات این یک روز حیات گرفته بشود، همه آنها به هم می خورند. پس اینها همه برای این است که ما یک روز عمر کنیم و یک روز جلو برویم و یک روز پرده های غفلت از چشمانمان برداشته شود، حجاب برداشته شود، با خالق خودمان، مسیر خودمان، هدف خودمان، مبدأ و معاد خودمان آشنا شویم.

اگر این طور باشد، آرام، ساکت، صامت، خوش دل، پر بهره، پرنور، با نشاط

^۱ وسائل الشیعة، ج ۱۶، ص ۹۴.

^۲ گلستان سعدی، دیباچه، بیت ۶ و ۷.

کامل مثل آدمی که در روز امتحان قبول است و سرافراز و شاگرد اوّل هم شده و ورقه‌اش را دست می‌گیرد و می‌آید و از هیچ چیز هم باک ندارد؛ قبول است دیگر! و اما خدای ناکرده اگر به غفلت بگذرد و شب امتحان برسد و انسان بخواهد کار یک سال را در یک شب انجام بدهد و فردا به این شاگرد و به آن شاگرد التماس کند، آقا به من برسانید، ما را فراموش نکنید، اینها همه موجب سرشکستگی و شرمندگی است.

در مکتب توحید مقصد خداست و زاد و راحله، توکل و استعانت از اوست

ما در این راه باید اوّل حرکت کنیم و بدانیم که راه خداست؛ ما مسافریم، مقصد داریم؛ مسافر بودن ما نفس ماست، مقصد خداست؛ راهی را که حرکت می‌کنیم راه بیابان، یا بالای کوه نیست، عبور از صفات نفس است؛ یعنی این صفات را باید تغییر بدهیم، صفات منفی تبدیل به مثبت بشود، صفات سیئه تبدیل به حسنه بشود، حجاب‌ها از بین برود، روز به روز نور و ادراک بیشتر بشود، از تقید و تحدید و این محدودیت عالم ماده و تعلقات، خودمان را به عالم مجردات و عالم نور برسانیم و به آنجا نزدیک بشویم؛ این عبارت است از حرکت در نفس. مقصدمان هم خداست. مسافر زاد می‌خواهد، راحله می‌خواهد؛ زادمان توکل بر خدا و راحله‌مان استعانت از پروردگار و عمل به قرآن و سنت پیغمبر و منہاج ائمه علیهم السلام است، اینها همه زاد راه هستند؛ باید بگیریم و حرکت نموده و مسافرت کنیم و به مقصد برسیم.

این راه، رفتنی است. این راهی است که رفته‌اند. و انسان هم نباید بگوید من چنین و چنانم و قابلیت ندارم، اینها همه‌اش حرف است؛ همین قابلیت که انسان دارد مگر از خانه پدرش آورده؟! اینها همه‌اش دست پروردگار بوده، عنایت بوده، داده و باز هم می‌دهد. خدا که با ما دشمنی ندارد، خدا که با ما سابقه سوء ندارد، از رحمت خود، ما را به وجود آورده است و ما هم به سوی رحمت خدا می‌رویم، به سوی رحمت خدا حرکت می‌کنیم؛ آن وقت خدا انسان را روی این سلسله طویله مسافت‌ها از نطفه و حالات مختلف جنین و بعد دنیا خلق کرده باشد، و بعد این انسان را در امور مثلاً خیلی جزئی مهمل بگذارد و اعتناء نکند؟! و بگوید من با تو

می خواهم ریش خندی کنم! من می خواهم با تو دهان کجی کنم ای انسان! استغفر الله! اگر انسانی بخواهد با یک انسان این کار را بکند، انسان او را تعیب می کند. پس خدا خیر محض و رحمت محض است، و ما را هم به خیر و رحمت محض دعوت کرده. هر جا ما ببینیم که نظردان خلاف این باشد، این از آن خدا نیست؛ او را در خودمان باید بجوییم و درست کنیم که نظر ما اشتباه است و آلا خداوند خیر محض است.

یکی از نتایج سلوک الی الله زدوده شدن غلّ و غش و کدورت های باطنی است

إن شاء الله به خواست خدا که حرکت می کنیم، می رسیم، آن وقت دیده می شود که ای عجب آنچه را که فرموده اند، درست در آمد! اینکه می گفتند بهشت این طور است و حورالعین این طور است و «جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ»^۱ این طور است، عجب! درست در آمد! کما اینکه در قرآن مجید داریم، که بهشتی ها به جهنمی ها می گویند:

«قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا»^۲. «ما آنچه را که خدا به ما وعده داد از بهشت و رضوان و فضاهای واسعه [همه را حق و استوار یافتیم! آیا آنچه را هم که پروردگار شما به شما بیم داده بود و بر حذر داشته بود حق و استوار یافتید؟!]^۳

چنانچه می فرماید: «وَوَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍّ إِخْوَانًا عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ»^۴.

غلّ همین کثافات را می گویند، مثلاً شکر را که می خواهند آب کرده و شیرینی درست کنند، روی آن اول یک کثافتی می گیرد، و بعد باید ماده ای به آن بزنند، مثل آن ماده ای

^۱ سوره البقرة (۲) قسمتی از آیه ۲۵.

^۲ سوره الأعراف (۷) قسمتی از آیه ۴۴.

^۳ معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۲۶.

^۴ سوره الحجر (۱۵) آیه ۴۷.

^۵ معاد شناسی، ج ۲، ص ۱۱۱: «و بیرون آوردیم آنچه از کدورت و غلّ در سینه رستگاران بود و پاک و پاکیزه در بهشت هایی که آب های روان در آن جاری است همچون برادر واقعی بر روی تخت ها مقابل یکدیگر نشسته و بر جمال هم نظر می کنند.»

که می‌زنند و تمام کثافات را می‌گیرد، پاک و صاف و طیب و طاهر می‌کنند. خدا قلوب مؤمنین را این‌طور از هر غلّ و تاریکی و کدورت بیرون می‌آورد.

بعد کم‌کم به جایی می‌رسد که انسان به همه اهل عالم حتّی به کفّار و اشقیاء به نظر محبّت و عطفوت نگاه کرده و برای آنها دلسوزی می‌کند، برای کافرهای دلسوزی می‌کند، و می‌گوید: ای خدا بیا این فرد را هدایت کن! کافر است اما هدایتش کن. زحمت می‌کشد آنها را هدایت کند، زحمت می‌کشد آنها را مسلمان کند. پیغمبر صلیّ الله علیه و آله و سلّم جنگ می‌کردند، کشته می‌شدند، کشته می‌دادند، برای اینکه آنها مسلمان بشوند، راه خودشان را پیدا کنند و بروند. انسان یک نظر رحمت و اسعه‌ای به همه خلق پیدا می‌کند و برای همه خلق خیر خواه است و هر کدام را به حسب درجه و مرتبه خود خواهان است، دوست دارد که همه راه مستقیم و صراط انسانیت و اسلام را طی کنند و به خدا برسند و به سوی مقصد و ممشای صحیح قدم بردارند.

دیگر هیچ غلّی، حسدی، کبری، دغدغه‌ای، غشی، نگرانی‌ای در آن نفس نیست.

از بهترین ارمان‌های سلوک الی الله بی تعلّقی و آسودگی خاطر و خیال است

ما که در بیمارستان خوابیده بودیم، بعضی روزها برای ما ناهار می‌آوردند و از این دستمال کاغذی‌ها هم آنجا بود. خُب! ما مقداری از یک دستمال را پاره می‌کردیم و جلوی خودمان می‌انداختیم. این سفره‌مان بود، بنده‌زاده هم آنجا بودند و غذاها را می‌گذاشتیم و یک لقمه می‌خوردیم. تا موقع غذا می‌شد من می‌گفتم: آسید محسن، این سفره را بیاور! این سفره را، به جان شما رئیس جمهور آمریکا هم ندارد. این سفره‌ای که ما پاره می‌کنیم، اینجا می‌اندازیم برای خودمان و این غذا را روی آن می‌گذاریم و شما هم اینجا نشست‌اید و با کمال صفا و وفا و خوشی و با این دلشادی و بی‌غمّ و غصگی، قسم به خدا رئیس جمهورهای دنیا ندارند! یعنی آنها نمی‌توانند یک سفره بیاندازند و بی‌فکر باشند.

پس اگر انسان عاقل است و می‌خواهد دنیا هم داشته باشد عیبی ندارد، راه آنها غلط است؛ چون آنها به واسطه رفتن به سوی دنیا، دارند به سوی عذاب و جهنّم می‌روند، آنها دارند به ناراحتی می‌روند.

انسان هر راهی می‌خواهد طی کند برای آسایش خیال است. وقتی می‌بیند آن راه خیالش را به هم می‌زند، شب با ناراحتی می‌خوابد، صبح با ناراحتی بلند می‌شود، هزار تا نقشه تزویرانه می‌کشد برای اینکه طرف را بکوبد؛ این چه زندگی است؟! این چه دنیایی است؟! حالا بفرمایید قصری هم از طلا به آسمان بردند! اگر انسان یک کاسه چوبین داشته باشد که در آن آب سرد گوارا بخورد بهتر است یا یک کاسه زرین داشته باشد و در آن خون قی کند؟ مگر این رئیس‌جمهورها، این سلاطینی که خون قی می‌کنند و می‌میرند، در کاسه زرین خون قی نمی‌کنند؟! حالا آن بیچاره بدبختی که در روستا زندگی می‌کند و مؤمن و مسلمان است و یک کاسه چوبین دارد و با زن و بچه‌اش آب سرد گوارا می‌خورد و می‌گوید الحمد لله، این بهتر است یا آن؟ پس به خدا قسم این دنیا پرست‌ها همه اشتباه کرده‌اند! همه!

***** اهل دنیا از کھین و از مھین *** لعنة الله عليهم أجمعين^۱**

******* این قید اهل دنیا در مقابل حیات علیاست؛ یعنی غیر اهل الله از کھین و از مھین. لعنة الله، یعنی دور باش. دور باش خدا بر اینها زده شده و اینها در این حیات دنیا گرفتارند، آن لعنت که برداشته بشود اینها باید به واسطه مجاهده، حجاب و پرده را از نفس خودشان بردارند، و با توفیقات پروردگار همه حرکت کنند و به این راه آیند و بگویند: **«وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ *** الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ مِنْ فَضْلِهِ لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ^۲»**.^۳ حمد اختصاص به آن خدایی دارد که ما را در این دار مُقَامَه، در این جای درنگ، در این

مقام مکین و

مقام امین از فضل خودش آورد و در اینجا جا داد، اینجا کجاست؟ نه گرفتاریست، نه زحمت است، نه دغدغه است، نه ناراحتی فکر است؛ اینجا عالم امن است، اینجا عالم امان است، اینجا عالم سلام است. در اینجا از اسماء حسنا پروردگار، اسم سلام واقع است، السلام است. **«لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ»**. اینجا هیچ‌یک از آن گرفتاری‌ها نیست. و این مقام انسان است که برود

^۱ اشعار منسوب به مولانا.

^۲ سوره فاطر (۳۵) آیه ۳۴ و آیه ۳۵.

^۳ معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۱۲۱.

« و می‌گویند: سپاس و ستایش مختص خداوند است، آنکه غم و غصه و اندوه را از ما برداشت؛ و پروردگار ما غفور و شکور است، آنکه ما را در محل اقامت و سکون از فضل خود داخل کرد، به طوری که هیچ‌گونه مشکلی و هیچ‌گونه سختی و شدتی دیگر أبداً به ما نخواهد رسید. »

و آن مقام را درک کند و این مال آن کسانی است که در دنیا این راه را طی کنند.

برای وصول به مقصود باید کار و تلاش نمود

اگر انسان در دنیا بخوابد و بگوید من در آخرت به مقامات می‌رسم، اشتباه است. دنیا عالم کار است، مثلاً فرض کنید محصل که دانشکده پزشکی می‌رود، آنجا باید کار کند. اگر بگوید من دیپلم را می‌گیرم آن وقت کار می‌کنم، این غلط است، اینجا باید کار کند. اگر کار کرد، دیپلم هم به او ندهند، او دارای علم و سرمایه است، هر کجای دنیا که برود دارای سرمایه علمی هست. ولی اگر کار نکرد هزار تا دیپلم هم کاغذ پاره است، باید برود در دکان، پایش بستنی بزند و بفروشد! به درد نمی‌خورد. دنیا محلّ عمل است، خدا ما را آورده برای اینکه بیدار باشیم، بینا باشیم، به سوی پروردگار خوب حرکت کنیم. تمام آن مقاماتی که در قرآن مجید دستور داده، عنایت شده و بیان شده، از آن کسانی است که در دنیا کار کنند. "الْيَوْمَ عَمَلٌ وَّ لَاحِسَابٌ وَّ غَدًا حِسَابٌ وَّ لَاعْمَلٌ."^۱ «امروز، روز عمل است، حسابی نیست؛ فردا روز امتحان و حساب است و عملی نیست.»

هر عملی که ما انجام بدهیم، بهره و نتیجه‌اش داخل در خود عمل است؛ هر الله که از روی اخلاص بگوییم، لئیک پروردگار درون این الله ماست؛ هر قدمی که به سوی پروردگار برداریم، آن نتیجه در خود نفس همین عمل منطوی و نهفته است.

خب! حالا می‌خواهیم به سوی خدا حرکت کنیم، بعد از اینکه خدا به ما تنبّه

^۱ نهج البلاغه (عبد)، ج ۱، ص ۹۳، خطبه ۴۲.

داد، فکر داد، چشمانمان را باز کردیم، دیدیم ای عجیب! خورشید طلوع کرده و قافله هم رفته و ما مانده‌ایم؛ همه شب را تا صبح خوابیده‌ایم وای! قافله با ما بود! رفتند، و شاید هم الآن رسیده باشند؛ چرا خورشید طلوع کرده؟! حالا به خدا می‌گویید: خدایا! من اینجا چه کنم؟ خورشید طلوع کرده! در این بیابان من هم غریب و تک و تنها هستم، جایی را نمی‌شناسم، خدایا! برس به درد من! خدایا! من به تو توکل کردم، بارم را به سمت تو انداختم، تفویض به سوی تو کردم، من عقب مانده‌ام، دست من را بگیر! این عالم یقظه و تنبّه است.

اعتماد به نفس در مقابل اعتماد به خدا، اعتماد به بت است

خداوند به او مدد می‌کند، می‌گوید: حالا که چشمت بیدار شد و دیده از خواب برداشتی و منتبّه شدی، ببین چقدر عقب ماندی! شب تا صبح خوابیدی، این را باید تدارک کنی! دیگر نباید بگیری بخوابی! اینجا بیابان است، آفت است، شیر است، پلنگ است، دزد است، باید حرکت کنی! به مدد الهی حرکت می‌کند و گریه می‌کند، انا به می‌کند و از آن مقداری که خوابیده، رجوع می‌کند به سوی پروردگار توبه یعنی رجوع و بازگشت می‌کند.

آن سیئاتی را که در نظر گرفته روی آنها مطالعه‌ای می‌کند و برمی‌گردد و می‌گوید: خدایا! من الآن به اشتباه خودم اعتراف کردم، و تو خدای منی، تو ربّ منی، تو مولای منی، تو آقای منی، تو سید منی؛ من دیگر غلط می‌کنم بگویم اعتماد به نفس خود دارم، بلکه من اعتماد به تو دارم، اعتماد به خدا. در هیچ جای از قرآن اعتماد به نفس نیست. من نمی‌دانم این لفظ اعتماد به نفس از کجا آمده؟! چرا اعتماد انسان به نفس باشد؟ قرآن می‌گوید: اعتماد به خدا بکن! نفس را زیر پا بگذار! این نفس را فدای پروردگار بکن! اعتماد به نفس در مقابل اعتماد به خدا، این اعتماد به بُت است در مقابل حقیقت؛ آن نفسی که نورانی باشد و آیت خدا باشد اگر به او اعتماد کند، اعتماد به خداست؛ آن نفسی که هنوز از مراحل اخلاص نگذشته، در پشت هزار تا سنگر محجوب است، اگر به این نفس اعتماد کند

به هزار تا جهنم اعتماد کرده! و این اعتماد چه فایده‌ای برای او دارد!؟

لذا در قرآن مجید اصلاً اعتماد به نفس نداریم، اعتماد به خداست:

«وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ»^۱.

«وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ»^۲.

«وَقُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي لَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِي الْمُلْكِ وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِيٌّ مِنَ الذُّلِّ وَ كَبِيرُهُ تَكْبِيرًا»^۳.

«فَاسْتَقِمْ كَمَا أُمِرْتَ»^۴.

ترجمه همه این آیات این است که: ای پیغمبر! قلبت را به خدا بده، «وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلًا»^۵، از همه عالم ببر و خودت را متصل به خدا کن و به سوی خدا منقطع شو و کارت را با خدا یک‌سره کن! این حرکت می‌دهد.

زندانی بودن أبناء دنیا در توهمات و تخیلات فاسد و باطل

افراد بشر تا آخر عمر، همه در همان من چه کنم و مالم کم شد، همسایه به دیوار من تیشه زد، مالیاتم این طور شد، فلان کس به من بد گفت، خواهر زخم به من چنین گفت، شریکم به من چنین گفت، من اینجا نمی‌روم به تقاصّ اینکه او به من

^۱ سوره النساء (۴) قسمتی از آیه ۸۱؛ و سوره الأنفال (۸) قسمتی از آیه ۶۱؛ و سوره الأحزاب (۳۳) صدر آیه ۳ و قسمتی از آیه ۴۸.

^۲ سوره الفرقان (۲۵) صدر آیه ۵۸.

^۳ سوره الإسراء (۱۷) آیه ۱۱۱.

^۴ معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۲۴۷.

« و بگو (ای پیغمبر) که حمد و ستایش اختصاص به خداوند دارد؛ آنکه برای خود فرزندی نگرفته است، و در حکومت و فرمان‌روایی بر عالم وجود شریکی ندارد، و هیچ‌گاه فتور و سستی به دستگاه او رخنه نکند تا محتاج به مدد کاری گردد. و (ای پیغمبر!) او را به بزرگترین درجات بزرگی به بزرگی یاد کن.»

^۵ سوره هود (۱۱) صدر آیه ۱۱۲.

^۶ ولایت فقیه در حکومت اسلام، ج ۱، ص ۱۸۵: «ای پیغمبر! استقامت کن همان‌طور که بدان امر شده‌ای.»

^۷ سوره المزمل (۷۳) ذیل آیه ۸.

بد کرد، من جواب او را نمی‌دهم برای اینکه او فلان روز به من سلام نکرد، و این طور حرف‌ها گرفتار هستند، و در همین افکار هم زندانی می‌شوند و در همین افکار هم می‌میرند؛ چون قبر انسان افکارش است؛ این قبری که ما را می‌برند در آن می‌گذارند، این قبر ما نیست، این قبر بدن ماست، بدن ما از خاک بوده و می‌رود در خاک؛ نفس ما هر درجه‌ای از علو که داشته باشد در همان می‌ماند؛ اگر نفس ما آلوده باشد، ما را در روحانیت نفس نمی‌برند؛ قبر ما همان افکار ماست، قبر ما همین خیالات ماست، قبر ما همین تو و منی‌هاست، از تو و منی باید گذشت و تو و منی را فدای خدا کرد، آن عالمی که خدا انسان را در آن جا می‌دهد، مناسب با یک حقیقتی است که انسان با آن حقیقت در هنگام مرگ منطوبی است.

أمیر المؤمنین علیه السلام: «قیمةُ كُلِّ امرئٍ ما یحسُّه»

أمیر المؤمنین علیه السلام يك جمله‌ای دارند که: "قیمةُ كُلِّ امرئٍ ما یحسُّه." "خیلی عجیب است! «قدر و قیمت هر کسی، آن چیزی است که او بر آن چیز و بر آن اساس، خود را استوار کرده و بر آن امر فائق و غالب شده است.» اگر کسی قدر و قیمتش دنیا بود، تمام عمر خودش را برای دنیا مصرف کرد، قدر و قیمتش آن است؛ ولی انسان می‌گوید: خدا این طور می‌گوید، این کار را بکن! می‌گوید: چشم. آن وقت عمل می‌کند، این خیلی خیلی مقام دارد، خیلی خیلی عالی است، قابل قیاس نیست، قابل معاوضه نیست، انسان آن را با دنیا و آخرت هم عوض نمی‌کند، و يك لحظه از آن حالات می‌ارزد به تمام لذت‌هایی که اهل دنیا دارند.

آن وقت برای انسان مثل آفتاب روشن می‌شود این اخباری که ائمه علیهما السلام فرموده‌اند، حضرت صادق و امام رضا علیهما السلام فرموده‌اند که در علل الشرایع و عیون اخبار الرضا هست عجیب است! ما تا به حال خیال می‌کردیم که افسانه‌ها یا دور نماها یا تشویق‌نامه‌هایی بر خلاف حقیقت و برای ترغیب انسان به معارف و

^۱ نهج البلاغة (عبدہ)، ج ۴، ص ۱۵۴، کلمات قصار ۸۱.

الهیات و روحانیات و چشم ترس‌هایی برای این است که کارهایی را نکنیم. نه! این عین واقع و عین حقیقت است. و تازه آن مقداری که این بزرگواران بیان فرموده‌اند، نمونه و اشاره است؛ و آنچه را که انسان ببیند، غیر از این حرف‌هاست. دیدن، غیر از حکایت کردن و شنیدن است.

برای بچه چهار ساله شما تعریف کنید نکاح لذت دارد، نکاح شیرین است، چه می‌فهمد؟ خیلی خیلی به خودش فشار بیاورد، او خیال می‌کند مثلاً آب نبات است، غیر از این که نمی‌فهمد، ولی وقتی به سن بلوغ رسید و آن حس در وجود انسان بیدار شد، دیگر شیرین هم نگویند، انسان لمس می‌کند و وجدان می‌کند و حس می‌کند.

آخرت این‌طور است، تا ما آن درجات و مقامات را طی نکرده‌ایم و ندیده‌ایم، خیال می‌کنیم که این انبیاء از راه دوری دارند خبر می‌دهند؛ ولی وقتی رفتیم دیدیم که مطلب از این قرار است، می‌گوییم عجب! شَكَرَ اللَّهُ مَسَاعِيَهُمْ، انبیاء آدم را آوردند و حقیقت را در دست انسان گذاشتند، لمس دادند، یعنی جهنم و بهشت را ملموس و ممسوس و محسوس انسان کردند، دیگر از دایره تصور و تفکر خارج شد، انسان را وارد کردند؛ آن وقت می‌گوییم: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزْنَ»^۱.^۲ آن وقت صلوات می‌فرستیم، اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ.

چقدر اینها بزرگوارند و برای ما زحمت کشیدند؛ آن شکستن در خانه حضرت زهرا سلام‌الله‌علیها و سقط جنین حضرت که بدون اشکال جای شبهه و تردیدی نیست برای ما بود، اینها تا به این حد برای ما زحمت کشیدند! تا به این حد که حضرت علی اکبر را بدهند!

^۱ سوره فاطر (۳۵) قسمتی از آیه ۳۴.

^۲ الله شناسی، ج ۲، ص ۱۱۱: «و گفتند: جمیع مراتب سپاس اختصاص به خداوند دارد، آنکه وی غم و اندوه را از ما برداشت.»

نگاهی اجمالی به سرگذشت جنگ بدر و کفار اسیر شده

رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ در جنگ بدر هفتاد نفر از کفار را که اسیر کردند، به طناب بستند و به مدینه آوردند؛ از جمله آنها عموی پیغمبر، عباس بود، که مخارج یک روز جنگ بدر بر عهده عباس بود؛ آخر مخارج جنگ را قسمت می‌کردند. شب او را بسته بودند که فرار نکند، عباس ناله می‌کرد. پیغمبر آن شب تا صبح خوابش نبرد.

گفتند: یا رسول الله چرا نمی‌خوابید؟ فرمود: صدای ناله عمویم عباس نمی‌گذارد بخوابم. گفتند: دستور بدهید آزادش کنند! فرمود: مگر من او را اسیر کرده‌ام؟ امر خداست، من کاره‌ای نیستم، عباس و اسرای دیگر هم تفاوت ندارند، اینها همه اسیرند و باید بر همین منوال بمانند. پیغمبر آمدند و از جلوی آن اسراء عبور کردند محلّ شاهد در اینجاست لبخند زدند و رفتند. هفتاد نفر بودند. یکی از آنها گفت: ببینید، می‌گویند مُحَمَّدٌ رَحْمَةٌ لِّلْعَالَمِينَ است و الآن ما را در غل و زنجیر می‌بیند و لبخند می‌زند!

پیغمبر ایستادند و گفتند: من خوشحالم از اینکه خداوند به من مأموریتی داده که بشر را به بهشت بکشانم ولو با سلاسل و غل و زنجیر.^۱

آخر هر پیغمبری مأموریتی دارد؛ به یکی می‌گوید برو تبلیغ کن! گوش کردند، کردند؛ نکردند، نکردند. به یکی می‌گوید برو تبلیغ کن! پا فشاری هم بکن! به یکی می‌گوید، برو تبلیغ کن! پا فشاری هم بکن و مثلاً بر آنها ضربه‌ای هم بزن! به یکی می‌گویند بلند شو برو در مثل جنگ بدر که از جمله سخت‌ترین و مهم‌ترین جنگ‌هایی بود که برای پیغمبر و مسلمانان پیش آمد، و در آن جنگ پسر عموی پیغمبر که از بزرگان اصحاب و هم‌ردیف امیرالمؤمنین علیه‌السلام و حمزه بود، پایش قطع شد و در برگشت از بدر به مدینه شهید شد خودت را بکش و زخمی

^۱ جهت اطلاع بیشتر پیرامون این حکایت به ولایت فقیه در حکومت اسلام، ج ۱، ص ۱۷۴ مراجعه شود. (محقق)

کن و تمام ارحام و عشیرهات را هم سوار کن ببر! برای اینکه مشرکین اسلام بیاورند، به مشرکین بگو: آقا شما هم بیاوید مسلمان بشوید! دست از این کارها بردارید!

حضرت فرمودند: «من تبسّم کردم از اینکه خدا به من مأموریت داده که شما را ولو با سلاسل به سمت بهشت بکشم.» انسان باید بعضی از مردمی را که به بهشت نمی روند، با سلاسل و طناب‌هایی که روی دوششان بسته شده است به سمت بهشت بکشد.

تا بالآخره از طرف پروردگار آیه آمد که ای پیغمبر! می خواهی اینها را آزاد کن! و می خواهی همه اینها را گردن بزنی! تمام این هفتاد نفر هم، از بزرگان، اهل شرّ و فساد دیرینه بودند و اگر اینها را الآن گردن زدید که هیچ، اما اگر آزاد کردید و فدیّه گرفتید یعنی پول خون گرفتید می توانید با آن پول فدیّه که زیاد هم هست تجهیزات و اسب و شمشیر، و لشگری برای خودتان درست کنید؛ ولیکن سال بعد جنگ دیگری اتفاق می افتد، و به تعداد اینها از شما کشته خواهد شد که آن جنگ احد بود و هفتاد نفر هم کشته شدند پیغمبر با مردم صحبت کردند، گفتند که: خداوند امر کرده این هفتاد نفر اسیر شما هستند و اینها سزاوار قتلند، همه آنها را می توانید گردن بزنید، همه مشرکند، اگر هم بخواهید می توانید آزاد کنید و فدیّه بگیرید، «فَأَمَّا مَنْ بَعْدُ وَإِذَا فِدَاءٌ»^۲.

اخبار غیبی رسول خدا به عمویش عباس در پرداخت فدیّه

مسلمان‌ها گفتند: یا رسول الله! اجازه بدهید ما فدیّه بگیریم، چون ضعیف هستیم، مالیه نداریم، در این جنگ بدری که اتفاق افتاد، اسب و شتر و شمشیر نداشتیم تمام مسلمان‌ها سیصد و سیزده نفر بودند، چند تا اسب داشتند و چند تا شمشیر ما با پول اینها که البته پول سرشاری می شود، اسب می خریم، شمشیر درست می کنیم، خودمان را در مقابل کفار مجهّز می کنیم؛ مهمّ هم نیست بگذار هفتاد نفر از ما سال

^۱ سوره محمد (۴۷) قسمتی از آیه ۴.

^۲ ولایت فقیه در حکومت اسلام، ج ۱، ص ۱۶۹: «یا مَنْتَ گزارده آزاد می نمایید و یا رها کرده و فدیّه می گیرید.»

دیگر در راه خدا کشته بشود، عیب ندارد. پیغمبر قبول کرد؛ آنها را آزاد کردند و از هر کدامشان فدیة گرفتند، نوبت به عباس عموی پیغمبر رسید که بیا فدیة بده و آزاد شو! عباس گفت: ای نور چشم من! ای برادرزاده گرامی من! تو که می دانی من مردی هستم که پول ندارم و نمی توانم فدیة بدهم، از طرفی هم عائله مندم.

حضرت فرمودند: نمی شود؛ دوباره اصرار کرد، پیغمبر فرمودند: نمی شود، باید فدیة بدهی! خُب فدیة اش هم خیلی زیاد بود؛ او گفت: یا رسول الله! مگر تو نمی دانی که من ندارم؟ حضرت فرمودند: داری، بده! گفت: ندارم.

حضرت فرمودند: از خانه که خواستی بیرون بیایی، آن کیسه زر را دادی به عیالت و گفتی فلان جا بگذار، اگر من برگشتم که خودم می دانم و اگر نه چه و چه بکن؛ حالا آن به اندازه پول فدیة تو نیست؟ کافی است.

یک مرتبه فریادش بلند شد که: ای محمد! چه کسی به تو گفته؟! آخر باور نمی کند، این بین خودش و زنش است، دارد از خانه بیرون می آید، آنجا یک زن بود! الآن پیغمبر از آنجا خبر می دهد؛ حضرت فرمودند: الله، الله، ربی، ربی، جبرئیل حبیب من، جبرئیل از طرف خدا برای من خبر آورد؛ همان جا عباس گفت: أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَ أَنَّكَ رَسُولُ اللَّهِ. فرستاد پول ها را هم از مکه آوردند و تحویل پیغمبر داد و آزاد شد.^۱

سالک نباید فکر خود را در امور جزئی و کوچک متوقف نماید

حالا مقصود اینکه پیغمبر دارد مردم را از جهنم خارج می کند و به بهشت می کشد ولو به سیم و سلاسل، این مقام رحمت و اسعه رسول الله است، و بایستی که مردم به بهشت بروند، مردم برای جهنم آفریده نشده اند، "خَلَقْتُمْ لِلْبَقَاءِ لَا لِلْفَنَاءِ"^۲، پیغمبر فرمود: «شما برای بقاء آفریده شدید، نه برای فناء.»

اگر فکر انسان همین فکرهای پایین باشد، همین جا گم می شود؛ و لذا می بینید

^۱ بحار الأنوار، ج ۱۹، ص ۲۶۵.

^۲ غرر الحکم، ص ۱۳۳.

که در قرآن مجید خیلی ماده ضلال می‌آید، «لَفِي ضَلَالٍ»،^۱ در افکارشان گم می‌شوند و نمی‌توانند بالاتر بروند. مشرکین و کفار در ضلالند یعنی در گمی هستند، یعنی در افکار و نیاتشان گم می‌شوند. و از این مرحله نمی‌توانند حرکت کرده و جلو بروند. مؤمنین هستند که گم نمی‌شوند، و با آن نوری که دارند بالا می‌روند. و هر کدام به حسب درجه و مقام خودشان، در یک جای خاصی قرار می‌گیرند؛ هر که نورش بیشتر، معرفتش بیشتر، تقوایش بیشتر، پاکی‌اش بیشتر، جای بهتری دارد.

باید راه خدا را با اختیار و مجاهده طی نمود

و این راه هم باید با اختیار طی بشود؛ فرق هم نمی‌کند، پیغمبر باشد یا امام باشد یا مردمان عادی؛ پیغمبر هم به آن درجات و مقاماتی که رسید با مجاهده رسیده است، تکلیف از طرف پروردگار آمد:

«يَا أَيُّهَا الْمَرْمَلُ * فَمِ اللَّيْلِ إِلَّا قَلِيلًا * نِصْفَهُ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلًا * أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَ رَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا * إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا تَقِيلاً * إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَ أَقْوَمُ قِيلاً»^۲.^۳ همین حالا هم برخیز! خود پیغمبر تمام عبادت‌ها را در کوه حراء^۴ انجام داده، در آن مکان‌های خلوت، در مدت چهل سال، و آن درجات و کمالات را طی کرده، حالا که پیغمبر

شده تازه خدا به او می‌گوید: «نصف شب را باید بیدار باشی! یا مقداری کمتر و یا مقداری

زیادتر.»

ایستادن در محراب عبادت و دعا و خواست و ذکر و توجه به پروردگار در شب خوب است. روز که می‌شود برو در این دریای پهناور عالم کثرت شنا کن. اما شب بگیر، و روز مصرف کن، شب

^۱ در قرآن مجید ۲۷ مرتبه کلمه ضلال با عبارتی چون «لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ»، «فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ»، «فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ»، «ضَلَالٍ وَ سُعْرٍ» و ... آمده است. (محقق)

^۲ سوره المزمّل (۷۳) آیات ۱ الی ۶.

^۳ برگرفته از نور ملکوت قرآن، ج ۳، ص ۲۹۱؛ ولایت فقیه در حکومت اسلام، ج ۴، ص ۸۰:

«ای ردا به خود پیچیده! برخیز تمام شب را مگر مقدار اندکی از آن. نصف شب را برخیز، یا مقداری از نصف کم کن، یا مقداری بر نصف اضافه کن! و قرآن را به طور ترتیل قرائت کن! ما به زودی بر تو گفتار گرانی را القاء خواهیم نمود. آن سیاهی شب که پیدا می‌شود و در عالم ظهور و بروز می‌کند، برای ایستادن در محراب عبادت و گفتار راستین خیلی بهتر است؛ آن سیاهی، قدم را برای جلب منافع و فیوضات ربّانی استوارتر قرار می‌دهد و پا را محکم‌تر می‌گذارد.»

^۴ امام شناسی، ج ۱۲، ص ۱۵۴: «حراء با کسره راء، نام کوهی است از کوه‌های جبل النور در نزدیکی مکه مکرمه، و در آنجا غاری است که رسول خدا اوقات عزلت و خلوت خود را قبل از زمان پیغمبری در آنجا بسر می‌بردند.»

باید بگیری ها! اگر شب بخوابی نمی توانی بگیری، آن وقت روز چه مصرف می کنی؟! صندوقچه خالی است، چه مصرف می کنی؟! شب بیا پُرش کن، روز برو مصرف کن؛ هیچ هم از سرمایه ات کم نمی شود و از وجودت هم کم نمی شود؛ نشاط و شادابی و عزت نفس و قدرت و کمال معنوی تو باقی است؛ اما اگر بخواهی از خود مصرف کنی، این صندوقچه تمام می شود، آن وقت دست خالی خواهی ماند.

«إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلًا»،^۱ «الآن قول بسیار سنگینی را ما بر تو القاء خواهیم کرد.» این وظایف برای پیغمبر است که "أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ"^۲ است و اشرف بنی آدم و مخلوقات است، تکلیف بر حسب آن درجات و مقامات می آید و پیغمبر هم با آغوش باز گرفته و می گوید: أَهْلًا وَسَهْلًا وَمَرْحَبًا، چشم، خدایا! نوکرت هستم، خدایا من بنده هستم، خدایا تو مدد کن! خدایا مرا به خودم وانگذار! من بنده ای هستم ضعیف، فقیر، حقیر، مسکین، «وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا»^۳؛

پادشاهی و اقتدار فقط از آن پروردگار است و او بر همه چیز تواناست

جناب عالی^۴ ما را زیر چاقوی جراحی خودتان خوابانده بودید، مگر مثل آفتاب برای شما این روشن نبود که ما یک موجودی هستیم ضعیف، بیچاره، عاجز، از همه فقرا فقیرتر، از همه کوچکان دنیا کوچک تر، اصلاً میت! میت بودیم یا نبودیم؟ آقا بفرمایید میت بودیم یا نبودیم؟! خداوند حیات داد. این حیات را ما از خودمان آوردیم؟! ما واقعاً خودمان برای خودمان ایجاد کننده حیات بودیم؟! هم آن موت به دست اوست هم آن حیات. اگر او نمی خواست ما را اِماتِه کند نمی مردیم، بی هوش نمی شدیم، تمام اطباء عالم هم جمع می شدند نمی توانستند ما را بی هوش کنند، وقتی خدا خواست بی هوش شدیم، وقتی خدا خواست به هوش آمدیم، وقتی خدا خواست چشم آب آورد، وقتی خدا خواست درست کرد، ما همیشه در تحت امر و نهی تکوینی و وجدانی و خارجی پروردگار قرار داریم.

^۱ سوره المزمّل (۷۳) آیه ۵.

^۲ جهت اطلاع بیشتر پیرامون روایات وارده در مورد «أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ» به الله شناسی، ج ۱، ص ۵۳ مراجعه شود. (محقق)

^۳ سوره الفرقان (۲۵) ذیل آیه ۳.

^۴ الله شناسی، ج ۲، ص ۲۰۳: «و برای خودشان مالک هیچ ضرر و نفعی نیستند، و صاحب اختیار مرگ و زندگی و برانگیختگی روز بازپسین نمی باشند.»

^۵ مراد جناب آقای دکتر سجادی، چشم پزشک حضرت علامه- رضوان الله علیه- است که مخاطب این جلسات می باشند. (محقق)

خداوند علی اعلیٰ به پیغمبرش می‌فرماید: ای رسول من! باید برای تو این امر منکشف شود و منکشف هم شده که برای رسیدن به آن درجات عالی و توحید عالی که از همه انبیاء افضل و اشرف است و توحید رسول الله از همه اعلیٰ است باید از خود هیچ نفعی، ضرری، موتی، حیاتی، نشوری نداشته باشی.^۱ «بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَ هُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»^۲.^۳

و لذا ببینید قرآن که صحیفه الهی است برای رسول الله چه توحیدی را بیان می‌کند:

^۱ کلام ایشان در این مقام اشاره دارد به آیه شریفه ^۳ از سوره الفرقان (۲۵):
« وَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْئاً وَ هُمْ يُخْلَقُونَ وَ لَا يَمْلِكُونَ لِنَفْسِهِمْ ضَرّاً وَ لَا نفعاً وَ لَا يَمْلِكُونَ مَوْتاً وَ لَا حَيَاةً وَ لَا نُشُوراً». (محقق)

^۲ سوره الملک (۶۷) ذیل آیه ۱.

^۳ نور ملکوت قرآن، ج ۴، ص ۴۷۸: «پادشاهی فقط در دست اوست و او بر همه چیز تواناست.»

«قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ^۱»^۲ غیر از تو هیچ کس مالک مُلک نیست. «تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَ تَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَ تُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَ تُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ * تُؤَلِّجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَ تُؤَلِّجُ النَّهَارَ فِي اللَّيْلِ وَ تُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَ تُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَ تَرْزُقُ مَنْ تَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ^۳»^۴.

بدون حساب روزی می‌دهی، روزی تنها نان و آبگوشت که نیست، فکر انسان روزی خداست، عقل انسان روزی خداست، حیات انسان روزی خداست، اعتقادات انسان روزی خداست، ایمان انسان روزی خداست.

التجاء و ابتهاج سالک به حضرت پروردگار

بنابراین ما مردمان حقیر باید همه دست به سوی پروردگار بلند کنیم و بگوییم: «خدایا! ما عبد صرف تو هستیم، هرچه می‌خواهیم از تو می‌خواهیم؛ اگر نان می‌خواهیم، از تو می‌خواهیم؛ اگر لباس می‌خواهیم از تو می‌خواهیم، اگر لباسمان پاره بشود سوزن بخواهیم تا بدوزیم از غیر تو نمی‌خواهیم، از تو می‌خواهیم.»

از غیر تو نمی‌خواهیم به این معنا نیست که به خیاط بگوییم ندوز، خیاط را غیر از تو نمی‌بینیم، اتکاء به خیاط نمی‌کنیم؛ و آلا تا روز قیامت معطل می‌شویم،

^۱ سوره آل عمران (۳) صدر آیه ۲۶.

^۲ نور ملکوت قرآن، ج ۱، ص ۱۹۸:

« بگو (ای پیغمبر): بار پروردگارا! تو هستی که فقط صاحب قدرت و پادشاهی هستی، و فرمان و امر، و صاحب اختیاری، و تسلط بر نفوس و سیطره بر جمیع عالم از آن تو است! »

^۳ سوره آل عمران (۳) آیه ۲۶ و ۲۷.

^۴ نور ملکوت قرآن، ج ۱، ص ۱۹۸:

« پادشاهی و قدرت را تو به هرکه خواهی می‌دهی! و از هرکه بخواهی این پادشاهی و قدرت را می‌گیری! و هرکس را که بخواهی عزت می‌بخشی! و هرکس را که بخواهی ذلیل می‌نمایی. خیر و برکت و رحمت هرچه هست، و هر جا که هست، اختصاص به تو دارد؛ و حَقّاً و حَقِيقَةً تو بر هر چیز قدرت داری! »

[شب را به روز درمی‌آوری، و روز را به شب درمی‌آوری؛ و زنده را از مرده بیرون می‌آوری، و مرده را از زنده خارج می‌سازی؛ و هرکه را خواهی، بی حساب روزی می‌دهی. (محقق)]

لباسمان پاره می ماند، نه خودمان می توانیم بدوزیم نه دست خیاط حرکت می کند. این خیاط، این بقال، این برزگر، این کارگر، اینها همه آیات تو هستند، اینها همه بندگان فرمانبردار تو هستند، روی این منوال آنها را امر کردی که این کارها را انجام دهند، ما هم بنده تو هستیم، و همه چیز هم دست توست؛ روحانیات و مادیات هم تفاوت نمی کند، همه اش مال خداست، حالا که بالوجدان این مادیات را به ما دادی، و به ما عقل دادی، از کودکی در این سراشیبها و سرفرازهای گردنهها و کریوهها و عقبههای عجیب که هر لحظه هزاران بلکه میلیونها مرگ بر ما وارد بود، ما را عبور دادی و اینجا آوردی، حالا خیال می کنیم که تمام این قدرت ما، از ماست؛ این خانه از ماست، این شلوار از ماست، این ماشین از ماست، این انگشتر از ماست، این میز از ماست، آن وقت می گوئیم که: خدایا! چیزهای عالی به ما بده! همه اینها در دست مال توست، اینها هم مال توست، آنها هم مال توست، هیچ تفاوتی ندارد؛ و حمد و شکر تو را بجا می آوریم که به ما فهماندی، اگر نمی فهماندی باید تا آخر عمر همین جا می ماندیم؛ و خیال می کردیم که امور را باید قسمت کرد؛ امور مادی به قوه خود انسان پیدا می شود؛ امور معنوی مال خداست؛ خوب ما هم مثل ایرانیان سابق، ثنویین و بت پرست بودیم، دو خدا قائل بودیم، به خدای ظلمات و خدای نور، و یزدان و اهریمن قائل بودیم.

اقرار و اعتراف سالک به عجز و ناتوانی خویش و بی نهایتی ذات حضرت حق

خدایا! در عالم وجود غیر از تو مؤثری نیست، غیر از تو حول و قوه ای نیست، تو یگانه عالم و تو یگانه قادر و یگانه حکیم و یگانه رازق هستی؛ فرق هم نمی کند بخواهی به ما روزی مادی یا معنوی بدهی، روزی عقلی یا روحی و نفسی بدهی، برای تو یکی است؛ برای ما تفاوت دارد، بنده که می آیم این ظرف را بلند می کنم، اگر این ظرف مثلاً پانصد گرم وزن داشته باشد یا صدگرم وزن داشته باشد، می گوئیم این سبک است؛ اما اگر بجای آن، ده کیلو باشد، می گوئیم سنگین است؛ چون قدرت من محدود است، من با آن قدرت محدود سبک و سنگین می کنم و سنگین و سنگین تر

می‌گوییم؛ ولی برای تو این حدّ نیست، برای تو اشدّ و اضعف نیست، برای تو اکثر و اقل نیست، زیادی و کمی نیست، قدرت تو نسبت به همه موجودات یکسان است؛ بخواهی جبرئیل خلق کنی، بخواهی یک پشه خلق کنی، برای تو یکی است.

این مسأله مهم است: خدا اراده کند جبرئیل خلق کند، رسول الله خلق کند، یا یک پشه خلق کند، تفاوت ندارد؛ خدا اراده کند یک ذره خلق کند یا کهکشان خلق کند، یک کهکشان را از بین ببرد یا یک ذره را از بین ببرد، برای او تفاوتی نیست؛ قدرت از ناحیه او یکسان است.

حالا که این طور است، ما چشم‌هایمان را باز کردیم، و متنّبّه شدیم و مقّرّ و معترف هم هستیم که این تنّبّه و یقظه از توست، اگر نمی‌خواستی ما در همان خواب غفلت فرو رفته بودیم؛ کما اینکه می‌بینیم هزاران فرد امثال ما در همان خواب‌های غفلت فرو رفته‌اند و بیدار هم نمی‌شوند، تو ما را بیدار کردی، سجده تو را می‌کنیم و شکر تو را بجا می‌آوریم و حمد و سپاس تو را می‌گوییم و از تو تعریف می‌کنیم، می‌گوییم: به‌به! چه خدای لطیفی! چه خدای خوبی! چه خدای مهربانی! اراده، اراده تو بود؛ حالا پدر من خوب بود، مادر من خوب بود، شیرش خوب بود، جدّ من خوب بود، جدّ بزرگ من خوب بود، خوبی‌ها را از کجا آورده‌اند؟! جز اینکه تو به آنها دادی؟ پس تو جمیل هستی، أَنْتَ الْجَمِيلُ.

*** وَ كُلُّ جَمِيلٍ حُسْنُهُ مِنْ جَمَالِهَا *** مُعَارِلَةٌ بَلْ حُسْنُ كُلِّ مَلِيحَةٍ^۱

*** «تمام جمیل‌های دنیا، زیبایی و حسن آنها عاریه‌ای است که از تو به آنها رسیده، بلکه حُسْنُ كُلِّ مَلِيحَةٍ، هر ملیحه‌ای در دنیا، هر ملیحی و هر ملیحه‌ای حسنش از توست.»

اینها تراوشات است، اینها شعاع است، پرتویی است از نور وجود تو که به این موجودات خورده، و ما شکر تو را بجا می‌آوریم که محبّت این طور به ما تعلق

^۱ دیوان ابن فارض، ص ۴۴.

گرفته است؛ اگر هم می‌خواست تعلق نگیرد، کسی جلوی تو را نمی‌توانست بگیرد، «يُسْتَلُّ عَمَّا يَفْعَلُ وَ هُمْ يُسْتَلُّونَ»^۱.

حالا هم اگر می‌خواستی ما را از یک موجود خشن شقی خلق کنی، که پدرش شقی، مادرش شقی، جدش شقی و ما هم شقی باشیم، بالأخره امر به ید تو بود؛ ما را هم این‌طور امر کردی باز هم به ید توست؛ حالا ما شکر و حمد تو را از نقطه نظر خودمان بجا می‌آوریم، و این را هم از تو می‌بینیم، آن خوبی مادر را هم از تو می‌بینیم، آن خوبی پدر را هم از تو می‌بینیم، خوبی خود را هم از تو می‌بینیم، کمال را هم از تو می‌بینیم؛ حالا که این‌طور شد از تو تقاضا داریم که آنچه به ما از قوا عنایت کردی و آنها را در مرحله علم و کمال به فعلیت رساندی، ما را مؤمن کردی، مسلمان کردی، موقن کردی، نسبت به امور دنیویه و شهویه و بالا و پایین و جاه و اعتبار ما را بی‌اعتنا کردی، بیدار کردی، بصیر کردی. الحمد للحمد، شکر تو را بجا می‌آوریم.

خدایا این را برای ما نگه‌دار. ثَبَّتْنَا عَلَي هَذَا الصِّرَاطِ، چون اگر بخواهی، تغییرش می‌دهی، همان روز هم تغییر می‌دهی، یک چشم به هم زدن، کافری می‌شود مسلمان و مسلمان می‌شود کافر. «بنده» یعنی گدایی کن، گدایی کن به سوی خدا! بنده یعنی از همه عالم وجود گدایی‌اش را باید بُرد و به خدا گدایی کند. غیر بنده خدا از خدا گدایی نمی‌کند، آن‌وقت به همه عالم وجود گدایی می‌کند، ولو سلاطین و رئیس‌جمهورهای دنیا، اینها گداترین افراد مردمند!

حکایت زیبای بهلول و هارون

بهلول پسر خاله یا پسر عموی هارون بود، که دیوانه هم بود. روزی در حالی که یک درهم دستش بود به سرعت وارد قصر هارون شده و از تخت هارون بالا رفت

^۱ سوره الأنبياء (۲۱) آیه ۲۳.

^۲ الله شناسی، ج ۳، ص ۲۵۲: «خداوند از کاری که می‌کند مورد پرسش و مؤاخذه قرار نمی‌گیرد؛ و ایشانند که مورد پرسش و مؤاخذه واقع می‌شوند.»

و خُب، چون شخص معروفی بود درباری‌ها راهش می‌دادند جلو رفته و به هارون گفت: «بگیر!» هارون دستش را گرفت، آن یک درهم را گذاشت کف دست هارون، برگشت آمد پایین. هارون گفت: «بینم چه شده؟» گفت: «امروز کسی این یک درهم را به من داده، گفت: این را بده دست گداترین مردم، و من دیدم تو گداترین مردمی!»

گفت: «ای بابا! این چه حرفی است؟! چه دروغی است?!» گفت: «خُب! همه مردم دارند گدایی می‌کنند، تو از آنها گداتری، چون آن گدایی می‌کند به صد تومان، آن گدایی می‌کند به هزار تومان، آن گدایی می‌کند که یک قافله را می‌زند، و تو در اینجا نشستی از همه مردم گدایی می‌کنی، از همه مردم اختلاس می‌کنی، پس تو گداترین مردم هستی.»

اگر خدا می‌خواست تو را هم این طور می‌کرد، و الْحَمْدُ لِلَّهِ نکرَد.

درخواست به فعلیت رسیدن استعدادات از حضرت پروردگار

خدایا تقاضا می‌کنیم این حال را برای ما ننگه داری! و دیگر اینکه این استعدادهای ما، همه‌اش به فعلیت نرسیده، اگر رسیده بود ما در آرامش بودیم، ولی در آرامش نیستیم، باز هم از تو طلب داریم، انتظار داریم، و از تو تقاضا می‌کنیم که آن قابلیت‌ها را هم به فعلیت برسانی.

خدایا! ما تو را می‌خواهیم، و از تو انتظار داریم، و تو را دوست داریم، همین! خودمان در خلوت و جلوت به خود می‌آییم، می‌فهمیم که آنچه در عالم وجود ما را اشباع کند، سیر کند، سیراب کند، راحت کند، جز وصول به تو، و جمال تو و لقاء تو و زیارت تو چیزی نیست؛ و این چیزی نیست که الآن برای ما پیدا شده باشد، این استعداد را تو در ما گذاشتی و الا طلب برای ما نبود، ما طالب این معنا نبودیم.

طلب این معنا در ما دلیل بر این است که می‌شود ما برسیم و تو ما را برای این وصول خلق کردی؛ حالا که این طور است، از تو می‌خواهیم که این استعدادهای ما را به فعلیت برسانی، ما را که از این دنیا می‌بری ناقص نبری، کال نبری، تا استعدادها

به فعلیت نرسیده، نبری؛ اگر ما کال و نارسیده رفتیم در موقع مردن گریه و زاری سر می دهیم: خانه‌ام خراب شد، بچه‌ام چه می شود، زنم چه می کند، اموالم چه می شود و ...

اما اگر خدا مرحمت کند و برسیم، خندان و شادان هستیم؛ چون از عالم ضیق به عالم وسیع می رویم، از عالم ظلمت به عالم نور می رویم، از عالم دیو به عالم فرشتگان می رویم؛ آن وقت عالم، عالم خیلی خوب و بسیار ارزشمند و با اجر و روح و ریحان و جنت نعیم و رضوان پروردگار و ملاقات اولیاء خدا و ملاقات ائمه و ملاقات پیغمبران و رسیدن به مقام «أَوْ أَدْنَىٰ»^۱ خواهد بود و حجاب‌ها همه از بین می رود و انسان در «مَفْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُّقْتَدِرٍ»^۲ و^۳ و کنار حوض کوثر و زمزم و مقام ولایت امیرالمؤمنین و "ما لا عین رأت و لا اذن سمعت و لا خطر علی قلب بشر"^۴ «مقاماتی که هیچ چشمی ندیده، هیچ گوشی نشنیده و به دل کسی از افراد بشر هم خطور نکرده» منزل کرده و متوطن می شود که البته اینها را خدا به انسان قبل از مردن و در دنیا می دهد؛ حالا شما از این بالاتر چیزی می خواهید؟! واقعاً که انسان در دنیا راه به این آسانی دارد.

هاتف اصفهانی می گوید:

***هاتف! ارباب معرفت که گهی ***مست خوانندشان و گه هشیار
 ***از می و جام و مطرب و ساقی ***از مغ و دیر و شاهد و زنار
 ***قصد ایشان نهفته اسرار است ***که به ایماء کنند گاه اظهار
 ***پی بری گر به سرشان دانی ***که همین است سر آن اسرار
 ***که یکی هست و هیچ نیست جز او ***و حده لا إله إلا هو

^۱ سوره النجم (۵۳) ذیل آیه ۹.

^۲ سوره القمر (۵۴) آیه ۵۵.

^۳ معاد شناسی، ج ۱۰، ص ۴۱: «در نشیمنگاه راست و درستی، در نزد خداوند مالک و مقتدر، نشست دارند.»

^۴ من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۲۹۵: المحجة البيضاء، ج ۸، ص ۳۷۱.

در یک جای دیگر می فرماید:

*** یار بی پرده از در و دیوار *** در تجلی است یا اُولی الأبصار

*** بعد تا اینکه می رسد به اینجا که می گوید:

*** شمع جویی و آفتاب بلند *** روز بس روشن و تو در شب تار

*** گر ز ظلمات خود رهی بینی *** همه عالم مشارق الأنوار^۱

***^۲

^۱ دیوان هاتف اصفهانی، بخش ترجیع بند.

^۲ حسینی طهرانی، سید محمد حسین، آیین رستگاری: مصاحبات حضرت علامه آیه الله حاج سید محمد حسین حسینی طهرانی قدس الله نفسه الزکیه با بعضی از اصدقاء در رابطه با سیر و سلوک الی الله، ۱ جلد، مکتب وحی - تهران - ایران، چاپ: ۳، ۱۴۳۴ ه.ق.